2008 жыл , 12-чи ФЕВРАЛЬ, ГЕУЮРГЕ КЮН. № 28 (17879)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ
Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

КЪМР-НИ ПАРЛАМЕНТИНДЕ

АПК-ны айныгъанына тынгысыздыла

Республиканы законла чыгъарыучу органыны Президиумуну кезиулю жыйылыуунда депутатла ондан аслам вопросха къарагъандыла. Аны КъМР-ни Парламентини Председателини заместители Людмила Федченко бардыргъанды. Жыйылыуну ишине КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну Парламентде бла сюд органлада келечиси Залим Кашироков къатышханды.

Бек алгъа Экономика политика жаны бла комитетни председателини заместители Анатолий Аталиков КъМР-ни Правительствосуну обращениясын окъугъанды. Анда сёз Къарагъач элде школну мекямын Прохладный муниципальный районну муниципальный иелигине хакъсыз бериуню юсюнден барады. Документ депутатлагъа бла Парламентни Аппаратыны право управлениясына ала кеслерини предложенияларын бла эсгертиулерин хазырлар ючюн жиберилгенди.

Президиумну членлери Россей Федерацияны башха законодательный башламчылыкъларына да къарагъандыла. Билим бериу, илму эм саулукъ сакълау жаны бла комитетни председ ателини заместители Исмел Дадовну айтханы бла сабийле школгъа дери жюрюген билим бериу учрежденияланы къурулушларына федеральный бюджетден ахча бёлюнюрюгюню юсюнден къыралны башчыларына этилген обращение сюзюлгенди. Аллай учреждениянла Россей Федерацияны кёп регионларында да жетишмегенлерин белгилеп, парламентарийле ол башламчылыкъны къабыл кёргендиле.

Дагъыда бир обращение бла уа депутатланы Аграрный политика эм табийгъатны хайырланыу жаны бла комитетни председатели Виктор Несутулов шагъырей этгенди. Анда кезиулю эл мюлк ишлени бардырыр ючюн керек болгъан дизель отлукъгъа этилген къоранчланы бир кесегин къайтарыугъа 2008-2010 жыллада федеральный бюджетден ахча бёлюрге кереклисини юсюнден айтылады.

Бу комитетни председателини заместители Сафарби Маремуков а Курган областьны Думасыны къыралны башчыларына этген обращениясы бла шагъырей этгенди. Дума Россей Федерацияны агропромышленность комплексин айнытыугъа бурулгъан мадарла этерлерин, ол санда эл мюлк товарла чыгъарыучулагъа электроэнергия ючюн льготалы тариф тохташдырылырын, эл мюлк продукцияны сатыуну къырал механизмлери жюрютюлюрлерин, отлукъ-жау материалланы да льгота багъала бла сатылырларын тилейди.

Урунуу эм социальный политика жаны бла комитетни председседатели Жанатайланы Салимни айтханы бла депутатла «Россей Федерацияда къырал пенсияла бла жалчытыуну юсюнден» Федеральный законнга тюрлениуле кийириуню юсюнден» федеральный законну проектин РФ-ни Федеральный Жыйылыууну Къырал Думасыны къарауна бериуню юсюнден законодательный башламчылыкъгъа къарагъандыла эм аны къабыл кёргендиле.

Битеу сюзюлген вопрослагъа кёре тийишли оноула этилгендиле.

Парламентни ишин къурау, регламент эм депутат этика жаны бла комитетни председатели Владимир Маховну билдириуюне тынгылап, депутатла бу адамланы Парламентни Сыйлы грамотасы бла саугъаларгъа оноу этгендиле: Елизавета Хаматовна Шогеновалны – Чегем шахарны «Бир-бир предметлени энчи окъутхан 1-чи номерли битеулю билим берген орта школ» муниципальный билим бериу учреждениясында башланнган класланы устазына; Владимир Шамилович Хажуевни – «Терекде алмаз инструментли завод» ачыкъ акционер обществону директорларыны советини председателин.

Жыйылыуда башха вопрослагъа да къаралгъанды.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Жетишимлеге къоша барыргъа

Тюнене КъМР-ни Транспорт, связь эм жол мюлк министерствосуну коллегиясыны жыйылыуу болгъанды. Аны министр Ануарби Суншев ачханды эм бардыргъанды. Озгъан жылда тамамланнган ишлени итоглары чыгъарылгъан жыйылыугъа КъМР-ни Парламентини Председатели Бечелланы Илияс къатышханды.

Отчёт докладны министр этгенди. Ол энди тамамланныллыкъ борчланы юслеринден да тынгылы айтханды.

Жыйылыуну ахырында Бечелланы Илияс сёлешгенди, министерство 2007 жылны аман бошамагъанын чертип, ыспас этгенди, жетишимлеге къоша барыргъа чакъыргъанды.

Коллегияны жыйылыууну юсюнден отчёт басмаланырыкъды.

Бизни корр.

СЕМИНАР

Айырыулагъа хазырланыуну вопрослары сюзюлгендиле

Нальчикде Правительствону юйюнде КъМР-ни Айырыу комиссиясыны членлерини, жер-жерли айырыу комиссияларыны председательлерини семинар кенгешлери бардырылгъанды. Аны РФ-ни Президентини Юг федеральный округда толу эркинликли келечисини баш федеральный инспектору А.В.Меркулов ачханды. Ол жыйылгъанланы эслерин Россей Федерацияны Президентин, жер-жерли самоуправленияны органларын айырыулада къоркъуусузлукъну жалчытыргъа, айырыу комиссияла айырыуланы бардырыргъа тынгылы хазырланыргъа керек болгъанларына бургъанды.

«КъМР-де айырыу процессни эм Россей Федерацияны Президентине, КъМР-ни жер-жерли самоуправленияларыны органларына айырыуланы кезиулеринде къоркъуусузлукъну жалчытыуну мадарларыны юслеринден» докладны Айырыу комиссияны председатели А.Н.Тупикин этгенди. Ол сюзюлгенде, тийишли ведомстволаны келечилери, КъМР-де МВД-ны башчысыны заместители С.Г.Касумов, КъМР-ни прокуроруну заместители Жекеланы Алик, Россейни МЧС-ини КъМР-де Баш управлениясыны таматасыны заместители- республикада баш къырал инспектор М.Х.Тенгизов сёлешгендиле эм кеслерини оюмларын бла предложенияларын айтхандыла.

Айырыу комиссияны председателини заместители В.М.Гешев айырыулагъа хазырланыу баргъанда эм ала бардырылгъанда айырыучулагъа аланы юслеринден хапар билдирип туруруну жорукъларын къалай толтурулгъанларына контроль этилирге кереклисин чертгенди. Комиссияны секретары Атмырзаланы Ирина уа айырыу бюллетеньлени эм башха айырыу документацияны чыгъарыу бла байламлы вопросланы бир къауумун туура этгенди. Айырыучуланы право культураларын кётюрюрге, айырыуланы къурачуланы да билимлерин ёсдюрюрге кереклисине да айырып эс бургъанды.

Семинар - кенгешге къатышханла айырыула башланыргъа къалгъан аз заманда, къол кётюрюулени кюнюнде да Россейге бу бек магъаналы политика иш бет жарыкълы эм къоркъуусуз ётер ючюн, къолдан келгенни аямазгъа керекди деп, ма аллай оюмгъа келгендиле.

Саугъалау

Сыйлы белги берилгенди

Черек районну жаш тёлюню ишлери, физкультура эм спорт жаны бла комитети жаш адамланы юйретиу жаны бла иги кесек иш тамамлайды. Ол шартха анга берилген КъМР-ни Физкультура эм спорт жаны бла къырал комитетини сыйлы грамоталары бла дипломлары да шагъатлыкъ этедиле.

2000 жылдан бери комитетге Аккыланы Хасан башчылыкъ этип келеди. Кёп болмай анга жаш тёлю политиканы жашауда бардырыугъа салгъан къыйыны ючюн РФ-ни Билим бериу министерствосуну «Почётный работник сферы молодёжной политики Российской Федерации» деген сыйлы белгиси берилгенди. Бу белгиге бизни республикада битеуда эки адам тийишли болгъандыла.

Бизни корр.

Коллегияла

Жамауатны огъурлу ишлеге кёллендирирге

Озгъан байрым кюн Къырал концерт залда КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерствосуну 2007 жылда бардырылгъан ишлерини итоглары чыгъарылгъандыла, быйыл да къаллай муратлары болгъаныны юсюнден айтылгъанды. Жыйылыуну ишине Правительствону Председателини заместители Мадина Дышекова бла финансла министрни заместители Аслан Канукоев да къатышхандыла. Баш докладны министр Заур Тутов этгенди. Коллегиягъа дагъыда Культура эм информация коммуникацияла министерствосуна бойсуннган организацияланы бла учрежденияланы таматалары да чакъырылгъан эдиле.

Былтыр бардырылгъан магъаналы жумушланы санында Къабарты-Малкъар Россейни санына киргенли 450-жыллыкъгъа, закий поэт Къулийланы Къайсыннга бла Тимбора Мальбаховну 90-жыллыкъларына аталгъан къууанчлы ишлени санагъанды министр, театрлада, библиотекалада ишлегенле да профессионал байрамларына къууанчлы тюбегенлерин да белгилегенди.

Профессионал коллективлени-къырал театрланы бла тепсеу ансамбльлени ишлерини юсюнден айта, «Балкария» къырал фольклор этнография бла «Кабардинка» академиялы ансамбльле эм «Терские казаки», гастрольлагъа барып, бет жарыкълы болуп къайтхандыла, театрла уа бир-бир кёрюмдюле бла планларын толтурмагъандыла, дегенди Заур Нажидович. Дагъыда ол «Балкариягъа», «Кабардинкагъа» эм«Терские казаки» коллективлеге жангы сахна кийимле тигилгенлерин да белгилегенди. Профессионал коллективле эл къараучу бла терк-терк тюбешмегенлери да, сёзсюз, аланы ишлеринде осал жаны болгъанын айтханды министр. «Къышда эл клубла сууукъдула деп сылтау этерге да боллукъду, алай аланы асламысында жылыу барды»,-дегенди ол.

Быйыл Кенжеде бла Кубада жангы культура дворецле ачыллыкъларын да белгилегенди министр докладында. Дагъыда Къарагъачны, Урванны эм Кахунну клубларына аппаратура, Аушигерникине сахна кийимле, Анзорейникине уа жангы мебель бла аппаратура алгъанларын да билдиргенди Заур Нажидинович.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Суратны **Э.КАРАЕВА** алгъанды.

Кадрланы чемерликлерин эмда толтуруучу низамны кётюрюрге

КъМР-ни прокуратурасыны коллегиясыны бу кюнледе болгъан жыйылыуу 2007 жылда ишини итогларын чыгъаргъанды, законлукъну эм право низамны кючлеуню шарт мадарларын белгилегенди. Аны ишине РФ-ни Генеральный прокуророну заместители И.И.Сыдорук, КъМР-ни Президенти А.Б.Каноков, РФ-ни Прокуратурасында Следствие комитетни КъМР-де следствие управлениясыны оноучусу В.Х.Устов, КъМР-де ич ишлени министри Ю.И.Томчак, РФ-ни Наркоконтролюну федеральный службасыны КъМР-де управлениясыны начальниги Къулбайланы Р.М, прокуратураны жууаплы къуллукъчулары къатышхандыла.

Республиканы прокурору О.О. Жариков, озгъан жылда тамамланнган ишлени юслеринден айта, федеральный законодательство къалай толтурулгъанына прокурор надзор этиуню кючлеу, гражданланы конституциялы эркинликлерин къоруулау, аманлыкъчылыкъгъа къажау кюрешде право низамны сакълаучу органланы ишлерине башчылыкъ этиу, терроризмге, экстремизмге эм коррупциягъа къажау сюелиу, тинтиу, дознание, оперативный-излеу ишле бардырыла туруп, законлукъ сакъланырын жалчытыу, сюдде прокуратураны ишини къыйматын кётюрюу жаны бла иги кесек иш этилгенин чертгенди.

Прокурорла, надзорлукъ полномочияларын толтура туруп, законнга 20800 бузукълукъ этилгенин тохташдыргъандыла. Аланы кетерир ючюн, 3 мингнге жууукъ протест, 3100-ден аслам представление этилгендиле. Аны хайырындан 495 адам низам жаны бла жууапха тартылгъанды. 1400-ден артыкъ оноучу къуллукъчугъа къаты эсгертилгенди. Сюдде 2740 даугъа къаралып, аны оноуу бла 118 миллион сом къайтарылгъанды, 113 уголовный иш ачылгъанды.

Къырал властьны органларыны 20 норматив-право актлары, жер-жерли самоуправленияны органларыны 170 актлары федеральный законодательствогъа келишдирилгендиле, аладан 43-сю уставладыла. Ол санда прокуратураны къайгъырыуу бла иш хакъ тёлеуде 15 миллион сом борч кетерилгенди. Алай бла 2008 жылны 1-чи январына ол тюрлю борч жаланда 1,9 миллион сомду (ол да тёрт предприятияны терслигинденди, аланы ючюсю уа банкрот бола турадыла).

Ахыры 2-чи бетдеди.

ЖЫЙЫЛЫУ

Къыралыбыз хар не жаны бла да къууатлы болургъа тийишлиди

Кремльни уллу тоханасында Къырал Советни жыйылыуу болгъанды. Анда Владимир Путин, президентлик къуллугъунда этген ишлерини итогларын, кёп тюрлю шартла келтирип, жыйылгъанлагъа баям этгенди. Аны айтханына кёре, 2000 жылда, Президентге айырылгъанында, аны эм ол башчылыкъ этген партияны боюнларына тюшген финанс системаны тутхучсузлугъу, халкъны къолайсыз жашау этиую, халкъла аралы терроризмни басынчакъларгъа кюрешгени, демография кътлыкъ, халкъны арасында ниет, тёре деген ангылаулукъланы даражаларыны тюшюулери дегенча затладан къутулур ючюн, бек къаты кюреширге тюшгенди. Бу кюрешде халкъ уллу болушлукъ этгенди, болдурулгъан хорламгъа уллу юлюш да къошханды.

Владимир Путин Россей Федерацияны политика жаны бла эркинсизлиги тюбю-тамыры бла къурутулгъанын, тутхучлу политика система къуралгъанын энчи халда белгилегенди. Аны айтханына кёре, россейли власть органла къыралны политика системасын финанс монополистледен, медиомагнатладан, тыш къыраллы политика къауумладан эм бетсиз популистледен тазалагъандыла. Ол къауумла кеслерини ишлерин гражданланы излемлерин, миллетлени сейирлерин эсге алмай бардырып тургъандыла.

Аны хатасындан миллетле аралы къаугъала, жер ючюн даулашла болгъандыла. Аллай затланы къурутур ючюн, кёп ангылатыу, жарашдырыу ишле этилгендиле. Энди бир бирге дау этиу тохтатылгъанды, чекле да шарт белгиленнгендиле. «Алайсыз къырал, журунлагъа юлешинип, чачылып кетерге боллукъ эди», - дегенди Президент.

Президент, келир заманны юсюнден сёлеше, 2020 жылгъа Россейде адамны жашауу, орта эсеп бла 75 жылдан аз болмазча этилликди, башхача айтханда, битеу кюч эм ырысхы къолайсыз жашау этгенлени байыкъдырыр ючюн берилликдиле. Шёндю уа, бир-бирледен эсе 15 кере иги жашагъанла бардыла. Аны бла бирге Президент «уравниловка» деген затдан къорууларыргъа кереклисин да айтханды.

Ол чеклеге жетер ючюн, россейлиле къартлыкъларында хар зат бла жалчытылынырча, аны бла бирге адамны жашауун, ырысхысын, экология къоркъуусузлугъун жалчытырча болумла къураргъа кереклисин айтханды, алай этерге къыралны табийгъат ырысхысы, производство кючлери, билимли эм уста адамлары, илмусу, ниети да болгъанын энчи халда белгилегенди.

Мындан ары къыралны тохташдырылгъан жол бла айныуун Президент илмуну бла билим бериу системаны айнытыу бла байламлы этгенди. Аны айтханына кёр е, Россей эндиге дери кеси аллына барып тургъанды, кёп технологияланы тышындан алып. Аны хатасындан Россей айныгъан къыраллагъа сырьё базады деген статус бизге жабышып къалгъанчады, дегенди .

Ахырында Президент миллетни бек уллу ишлеринден бири - адамны айнытыуду, дегенди. «Бизни къыралыбыз дуния башында хар не жаны бла да сюйдюмлю къырал болургъа керекди», - дегенди Владимир Путин.

ЖАНГЫ СТАНЦИЯ

Газчыланы алгъышлагъанды

«Волоколамск» деген газ юлешиучю жангы станцияны хайырланыугъа бериуге жораланнган къууанчха Россей Федерацияны Правительствосуну Председателини биринчи орунбасары, РФ-ни Президентине кандидат Дмитрий Медведев къатышханды. Бу станция «Газпромну» ёхтемлигине саналады, хар заты да шёндюгю оборудование бла жалчытылгъанды. Станция бла барлыкъ табийгъат газ битеу Москва областьны чурумсуз жалчытып турлукъду. Мында газны быргъыла бла сюрлюк моторла Ил-96 лайнерледе орнашдырылгъан двигательлечадыла.

«Газпромну» директорларыны советини членлери Дмитрий Медведев бла бирге станциягъа башчылыкъ этген компьютер пультдан 25 километр узакълыкъда болгъан винтельни ачхандыла. «Газпромну» келечисини айтханына кёре, алгъын винтельлени къол кюч бла буруп тургъандыла, энди уа ол ауур ишни автоматла тамамлайдыла.

-Ахыр 15 жылны ичинде «Газпром» къыралны газ бла жалчытыуну айнытыугъа эм тыш къыраллагъа газ быргъы ызланы тартыугъа инвестиция халда 100 миллиард доллар къоратханды. Ол бек уллу ахчады,- дегенди Дмитрий Медведев.

Станция бла шагъырейленнгенден сора биринчи вице-премьер компанияны бек жаш эм перспективалы къуллукъчулары бла чай ичгенди, аланы байрам бла жангы «Волоколамск» станцияны хайырланыргъа берилгени бла алгъышлагъанды. «Газпромда» ишлегенлени къыйынларыны магъаналылыгъын энчи чертгенди, ишлери къылыкъсыз къыйын болгъанын билгенин да айтханды.

Басмагъа **ХУЧИНАЛАНЫ Ануар** хазырлагъанды.

СЕССИЯ

Тынчайыр муратлары жокъду

Бу кюнледе жер-жерли самоуправленияны Яникой эл Советини сессиясы 2007 жылда ишини итогларын сюзгенди, жангы жылгъа борчларын белгилегенди.

Яникой, Каменка эллени администрациясыны башчысы Газаланы Залим бу эки элде да отчёт кезиуде тамамланнган ишлени юслеринден шарт юлгюле келтирип айтханды. Бек алгъа ол налог тёлеуге эллилени барысы да бирча жууаплы къарамагъанларын айырып чертгенди.

- Ол борч толтурулмаса,- дегенди Газа улу,- адамлагъа иш хакъ тёлерге, суу ызлагъа ремонт этерге, жолланы бузулгъан жерлерине къараргъа окъуна къолдан келлик тюйюлдю. Алайды да, биз налог тёлеу ишни къолгъа тийишлисича алмасакъ, элни жарсыуларына жараяллыкъ, болушаллыкъ тюйюлбюз.

Андан ары сёзюнде докладчы эл Советни, администрацияны эллиле бла байламлыкъларыны, айырыучуланы тилеклерин толтурур ючюн, къаллай жумушла тындырылгъанларыны юсюнден айтханды.

- Сёз ючюн, - дегенди ол,- озгъан жылда администрацияны аты бла эллиледен 500-ден артыкъ тилек, тарыгъыу келгенди, 800-ден артыкъ адам а, администрациягъа келип, жарсыуларын, тилеклерин, тарыгъыуларын аууздан айтхандыла. Къолдан келгенича, аланы тилеклери толтурулгъандыла. Къолдан келмезликлерин да, сансыз этип къоймай, аланы жазгъанлагъа районда, республикада кимледен болушлукъ табаргъа боллукъларын айтып, кёллери жапсарылгъанды.

- Алайды да, - дегенди Газа улу, - администрацияда ишлегенлени эм жер-жерли Советни депутатларыны баш борчлары эки элде жашагъанланы тилеклерине кезиуюнде къайгъыра, болуша билиудю. Биз ол жорукъ бла ишлейбиз, эллилеге къуллукъ этебиз. Аны хайырындан былтыр жайны мардасыз иссилигине да къарамай, эллилени ичер суу бла жалчытыуда иги жанына тюрлениуле болгъандыла. Яникойну баш жанында 40 жылны ичинде ичер суу болмай тургъанды. Озгъан жылда ол жарсыудан да къутулгъанбыз. Эл табийгъат газ эм электрокюч бла жалчытылыннганды деп айталлыкъбыз,- дегенди докладчы.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жамауатны огъурлу ишлеге кёллендирирге

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Озгъан жыл РФ-ни Президенти Владимир Путин, Федеральный Жыйылыугъа Посланиясында къыралда библиотека системагъа уллу эс буруп, аны ишин игилендирирге керек болгъанын да белгилеген эди. Министр, аны да эсгерип, республикада библиотекалада жангылыкъланы, жетишмеген затланы да чертгенди. «Элбрус» китап басма 500 минг сом багъасы хар тюрлю сферагъа аталгъан китапланы республиканы библиотекаларына саугъагъа бергенин, «Единая Россия» партия да алагъа болушуп тургъанын айтханды. Алай, бу культура араланы асламысында компьютерле болмай, аланы ишлери бюгюннге келишмегенин да билдиргенди министр.

КъМР-ни Художниклерини союзуна былтыр 50 жыл болгъан эди. Ол байрамгъа аталып, уллу кёрмюч къуралгъанын да белгилегенди докладчы.

Битеу республикада бардырылгъан байрамланы, жумушланы къарауучугъа, окъуучугъа да жетдирир ючюн, СМИ-ле уллу иш бардыргъанларын да айтып, министр басмада, телевиденияда, радиода жангылыкълагъа да бургъанды жыйылгъанланы эслерин республикалы газетле бла журналланы Интернетде энчи сайтлары ачылып, аланы миллиондан артыкъ адам окъугъаны, сёзсюз, ахшы шартды.

«Кабардино-Балкарская правда» газетге къошакъгъа «Официальная Кабардино-Балкария» чыгъып башлагъанын да белгилегенди Тутов. Дагъыда «Къабарты-Малкъар» къырал телевидение бла «Россей» каналгъа бойсуннган, жангылыкъла хазырлаучу студия да эфирде кеслерини заманларын кёбейтгенлерин, алада малкъар, къабарты тилледе да къарауучула бериулеге къарар амал тапханларын да уллу ыразылыкъ бла билдиргенди ол. Бусагъатда КъМР-де «Мир» каналны корреспондент пункту ачылгъанын, ол сюжетле хазырлап тургъанын да белгилегенди.

Былайда уллу кемчилик да барды: тау элледе жашагъанла, жарсыугъа, республикалы телевиденияны бериулерин кёралмайдыла. Ол проблеманы тамамлар ючюн, тёрт ретранслятор салыннганды, дегенди министр. Алай, алыкъа ол бериулеге къараялмагъанла кёпдюле.

Басмада жетишимлени белгилей, министр газетлени бла журналланы къагъытлары игиленнгени себепли, аланы сыфатлары да ариу болгъанын, вёрсткалары качествосу игиленнгенин да чертлегенди. Республикалы газетледе аналитика материалла азлыкъ этгенлерин, жаш тёлюге экстремизмге жакъ басханла мамыр жашауну бузгъанларын ангылатхан статьяла да аслам болургъа кереклисин айтханды. Сёзюню ахырында ол газетлени бетлеринде къырал ведомстволаны эм учреждениялары таматалары бла материалла кёбюрек басмалансала, окъуучула биринчи информацияны аладан билселе, арада ангылашыныу, ышаныулукъ да ёсеригин билдиргенди. Журналистле тюз информация берирге, халкъланы араларында шуёхлукъну ёсдюрюрге жууаплы болгъанларын да белгилегенди Заур Тутов.

Коллегияда бир къауум учреждениялары таматалары да сёлешгендиле. Ала жетишимлерини, ишлеринде чырмагъан болумланы юслеринден да айтхандыла. Асламында ол проблемала Финансла министерство бла учреждениялары араларында чыкъгъанлары себепли алагъа Аслан Канукоев жууапла бергенди.

Сёз «Заман» газетни баш редакторy Атталаны Жамалгъа берилгенде, редакцияны муратларыны, аны ишине чырмагъан болумланы юсюнден да билдиргенди. Ол, бюгюннгю жашауда басманы уллу магъанасын белгилеп, дайым да, артха къарап турмай, алгъа атларгъа кереклисин айтханды. Дагъыда баш редактор газетлени бетлеринде критика материалла азлыкъ этгенлерин, бир-бир чиновникле да, алада айтылгъан затланы эсге алмай, къуру да махтаулу статьяла излегенлерин кемчиликге санагъанын билдиргенди Жамал Жабирович. ФГУП «Почта России» изданияланы багъаларын ёсдюрюп, кёпле аны хатасындан республикалы газетлеге жаздыралмагъанларын, элледе почтада ишлегенле да аланы окъуучугъа заманында жетдирмегенлерине тынгысыз болуп айтханды.

Коллегияда дагъыда Культура эм информация коммуникацияланы министерствосуна бойсуннган къырал учреждениялары бла организацияланы ишлеринде боллукъ тюрлениулени юсюнден да айтылгъанды, аланы таматаларындан къаты соруллугъун да билдиргендиле. Сюзюлген вопросха кёре тийишли бегим къабыл этилгенди.

САРАККУЛАНЫ Асият.

Документле

Россей Федерацияны бийик окъуу юйлерини (юридический вузларыны бла факультетлерини, праволу кафедраларыны) студентлерини бла аспирантларыны айырыу правону бла айырыуланы юслеринден жазылгъан бек иги ишлерин сайлар муратда 2007/2008 окъуу жылда республикалы конкурсну бардырыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны

БЕГИМИ

2008 жылда 25-чи январьда Нальчик ш. №21/1-9

Россей Федерацияны Ара айырыу комиссиясыны «Россей Федерацияны бийик окъуу юйлерини (юридический вузларыны бла факультетлерини, праволу кафедраларыны) студентлерини бла аспирантларыны айырыу правону бла айырыуланы юслеринден жазылгъан бек иги ишлерин сайлар муратда 2007/2008 окъуу жылда бардырылгъан конкурсну юсюнден» 2007 жылда 27-чи октябрьде чыгъарылгъан 48/400-5 номерли бегимине тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясы **бегим этеди**:

1.Къабарты-Малкъар Республиканы Билим бериу эм илму министерствосу, Къабарты-Малкъар Республиканы бийик окъуу юйлери бла бирге Къабарты-Малкъар Республиканы бийик окъуу юйлерини (юридический вузларыны бла факультетлерини, праволу кафедраларыны) студентлерини бла аспирантларыны айырыу правону бла айырыуланы юслеринден жазылгъан бек иги ишлерин сайлар муратда 2007/2008 окъуу жылда республикалы конкурсну бардырыргъа.

2.Къабарты-Малкъар Республиканы бийик окъуу юйлерини (юридический вузларыны бла факультетлерини, праволу кафедраларыны) студентлерини бла аспирантларыны айырыу правону бла айырыуланы юслеринден жазылгъан бек иги ишлерин сайлар муратда 2007/2008 окъуу жылда республикалы конкурсну бардырыу жаны бла республикалы комиссияны бу бегимге къошулгъан къауумун къабыл кёрюрге.

3.Къабарты-Малкъар Республиканы бийик окъуу юйлери сайланнган ишлени 2008 жылда 20-чы мартха дери Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны республикалы конкурс комиссиясына ол алагъа къарар эмда багъа бичер ючюн, жиберирге керекдиле.

4.Бу бегимни асламлы информацияны органларында басмаларгъа.

Айырыу комиссияны Председатели А.Н.ТУПИКИН.
Айырыу комиссиясы Секретары АТМЫРЗАЛАНЫ И.А.

Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны 2008 жылда 25-чи январьда чыгъарылгъан 21/1-9 номерли бегими бла къабыл этилгенди

Бийик окъуу юйлени (юридический вузланы бла факультетлени, праволу кафедраланы) студентлерини бла аспирантларыны айырыу правону бла айырыуланы юслеринден жазылгъан бек иги ишлерин сайлар муратда 2007/2008 окъуу жылда республикалы конкурсну бардырыу жаны бла республикалы комиссияны

КЪАУУМУ

Комиссияны председатели
ТУПИКИН Андрей Николаевич –Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны председатели

Комиссияны председателини заместители
АБАЗОВ Барасби Заудинович – Къабарты-Малкъар Республиканы Билим бериу эм илму министрини заместители

ГЕШЕВ Вячеслав Мицевич – Къабарты-Малкъар Республиканы айырыу комиссиясыны председателини заместители

Комиссияны секретары
ДОКШОКОВА Ирина Мухамедовна - Къабарты-Малкъар Республиканы Билим бериу эм илму министерствосуну профессионал билим бериуню бла илмуну бёлюмюню таматасы

Комиссияны членлери:
АТМЫРЗАЛАНЫ Ахматны къызы Ирина – Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны секретары

ДЫШЕКОВ Мурат Владимирович –Къабарты-Малкъар къырал университетни къыралны эм правону теориясы бла тарыхы кафедраны таматасы

НАГАЕВА Анета Анатольевна– Къабарты-Малкъар Республиканы Билим бериу эм илму министерствосуну профессионал билим бериу эм илму бёлюмюню баш специалисти

ТАПОВ Руслан Валерьевич – Нальчик шахар округну администрациясыны башчысыны заместители, Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны члени

ХАЦУКОВА Асият Шакировна –Россейни МВД-сыны Краснодарда университетини Нальчикде филиалыны юридический факультетини тамата преподаватели

ШЕКИХАЧЕВ Юрий Ахметханович –Къабарты-Малкъар эл мюлк къырал академияны предприятияланы механизациялау эм энергияны аяу жаны бла факультетини деканы, Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны члени

Кадрланы эмда толтуруучу низамны кётюрюрге

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Республиканы жеринде миллет проектлени жашауда бардырыуда законодательство къалай толтурулгъанына надзорлукъ этилгени бла байламлы 10 уголовный иш ачылгъанды. Ала «Жаш юйюрлени жашау юйле бла жалчытыу», «Элде жаш специалистлени жашау журтла бла жалчытыу» подпрограммагъа деп бёлюннген бюджет ахчагъа сугъанакълыкъ этилгени бла байламлыдыла. Битеуда ол жаны бла 25 уголовный иш ачылгъанды. Саулай алып айтханда уа, республиканы жеринде миллет проектле жашауда жетишимли бардырыладыла.

Андан ары сёзюнде докладчы битеулю аманлыкъчылыкъ 9,8 процентге ёсгенин эм 10790-нга жетгенин чертгенди. Терроризм, экстремизм къоркъуу, дегенди ол, алыкъа кетмегенди. Озгъан жылны ичинде право низамны сакълаучу органланы къуллукъчуларыны жашауларына къоркъуу салгъан 16 аманлыкъ этилгенди, милицияны 4 къуллукъчусу ёлтюрюлгенди, 4-сю жаралы болгъанды.

Къырал Думагъа айырыу кампанияны кезиуюнде бир тюрлю къаугъа къозгъар сёз айтылмагъанды, адамланы терсине бурурча жыйылыула бардырылмагъандыла, законсуз ишле болмагъандыла. Ол заманда право низамны сакълаучу органланы бла айырыу комиссияланы араларында байламлыкъны сынауу Россейни Президентини келе тургъан айырыуларында да хайырланса иги боллукъду.

Эсеп-регистрация сферада прокурор надзорну халы игиленнгенди. Аны алайлыгъы уа регистрация этилген аманлыкъчылыкъны саныны ёсерине себеплик этмей къоймагъанды. Право низамны сакълаучу органлада регистрация этилмеген 952 аманлыкъ иш ачыкъланнганды эм эсепге алыннганды. Эсеп-регистрация низамгъа бузукълукъ этгенлери ючюн милицияны 78 къуллукъчусу низам жаны бла, 7 къуллукъчусу уа уголовный жууапха тартылгъандыла.

Сюдлеге 3400-ден артыкъ уголовный иш жиберилгенди. Алада 3100 уголовный ишге къаралгъанда, прокурорла къыралны сейирлерин къоруулагъандыла.

Законлукъну эм право низамны кючлеуде иги жанына тюрлениуле болгъанларына да къарамай, коллегияда тамамланмагъан борчлагъа эм прокурор надзорну къураууда кемчиликлеге айырып уллу эс бурулгъанды. Аманлыкъ ишлени ачыкълау жаланда 53,5 процент болгъаны тынгысыз этгенлей турады. Былайда прокуратура ол зат ючюн тюзюнлей жууаплы болмагъанын айтыргъа керекди. Ачыкъланмай къалгъан аманлыкъ ишлени 83,3 проценти малкёслюк, жутлукъ бла этилгендиле (тонау, урлау, чабыууллукъ этиу, хыйлалыкъ).

Толтуруучу властьны эм жер-жерли самоуправленияны органлары кеслерини контрольлукъ этиу борчларын иги тынгылы толтурмагъанларыны юсюнден айта, докладчы терроризмге, экстремизге къажау кюрешде законодательствону излемлери толмай къалгъан кезиуле болгъанларын, ол жаны бла профилактика иш жетишимли бардырылмагъанын чертгенди. Миллет проектле жашауда къалай бардырылгъанларына контрольлукъ этиуню игилендирирге, къырал эм муниципальный иеликни юсюнден законодательствогъа надзорлукъ этиуню къыйматын кётюрюрге керекди, дегенди. Республиканы прокурору кесини оноуунда къуллукъ этгенледен алыкъа тамамланмай тургъан борчлагъа айырып эс бурурларын излегенди.

Коллегияны жыйылыуунда республиканы Президенти А.Б. Каноков сёлешгенди. Ол законлукъну, право низамны кючлеуде, гражданланы конституциялы эркинликлерин къоруулауда прокуратураны ишинде иги жанына тюрлениуле болгъанларын белгилегенди. Аны алайлыгъында прокуратураны хар къуллукъчуну да эм республиканы жангы прокурорун къыйынлары болгъанын чертгенди.

Президент коррупциягъа къажау кюрешни игилендириу жаны бла бир къауум оюмун айтханды: «Бизни республикада, не тюрлю къуллукъда ишлесе да, жууапха тартылмазлыкъ адам болургъа керек тюйюлдю. Сизни ведомствода специализацияланнган бёлюмню къуралгъаны аманлыкъчылыкъны къайсы тюрлюсюне къажау кюрешни къыйматлы болуруна себеплик этерикди», - дегенди А.Б. Каноков. Ол прокурорланы эслерин табийгъатны къоруулауну мадарларына, террорчулукъгъа, экстремизмге, сабийлени арасында аманлыкъ ишлени кёбейгенлерине къажау кюрешни кючлендириге керек болгъанына бургъанды. Арсен Каноков сёзюню ахырында право низамны системасында аманлыкъчылыкъгъа къажау кюрешни къыйматы кадрланы профессионализмликлери, толтуруучу низам не халда болгъанларына кёреди, ала болсал, аманлыкъчылыкъны азайтыргъа къолдан келликди, дегенди.

Россейни Генеральный прокурорyну заместители И.И.Сыдорук коллегияда сёзюнде надзорлукъ ишни къыйматлы этиуге айырып эс бургъанды. Аны ол оюму эм башхаланы айтханлары коллегия къабыл этген бегимде кеслерине тийишли жер тапхандыла.

КъМР-ни прокуратурасыны пресс-службасы.

Шёндюгю излемлеге кёре

Нальчикде Иннесса Арманд орамда сюд приставланы управленияларыны къатында сыртларында «Къабмалкъгражданкъурулуш» деген жазыулары болгъан бир кибик ишчи кийимлери бла къурулушчула, кюн сууукъ болгъанына да къарамай, кёп къатлы юйню къабыргъаларын къалай, бетон къотара тургъанларын кёрюп, ары къайтдым. Участканы начальниги Борис Охов айтханнга кёре, былайда 48-фатарлы, сегиз къатлы юй ишленеди. Алгъыннгы жашау-къурулуш кооперативледе болуучу амал хайырланылып, ахчаны бир кесегин къырал тёлеген тёре къалгъанды. Бу бизнесс-класс юйде жашарыкъла ахчаны толусунлай кеслери берликдиле.

-Фатарла шёндюгю излемлеге кёре ишленедиле. Суу, газ, ток къаллай бир къоратылгъанын эсепге алырча счётчикле салынадыла, хар фатарны энчи жылытырча онгла боллукъдула, - дейди Борис Охов. –Мында жашарыкъланы тилеклери бла проектни бир кесек тюрлендирирге да тюшгенди. Кирпични Прохладныйден ташыйбыз, бетонну, плиталаны кесибизни трестде хазырлайдыла. Ахча болса, къурулуш керекле жетишмей къыйналмайбыз. Жылны ахырына мекямны хайырланыргъа берликбиз. Бир жылны ичинде адамла фатар къоллу болсала, ол аман тюйюлдю.

Бизни организацияны кючю бла Нальчикде Хуранов, Тарчоков орамлада да быллай юйле ишленнгендиле. Объектде махтаулу урунганланы юсюнден сёз башланнганда, Борис Охов агъач устала Насталаны Хажи-Даутну, Мухарбек Пшуковну, Валерий Белкинни, электросварщикле Сафраил Хавцуковну, Заур Бузараевни, хуна къалаучула: Борис, Алим, Беслан Макуашевланы атларын айырып айтханды.

МАМАЙЛАНЫ Алий.

СУРАТЛАДА: (башында) Сафраил Хавцуков; (тюбюнде) Насталаны Хажи-Дауут.

Транспорт

Пассажирлеге таплыкъгъа

КъМР-ни транспорт, связь эм жол мюлк министрини орунбасары Муаед Барагунов билдиргеннге кёре, Нальчикни аэропортунда тап халгъа келтириу, пассажирлени къоркъуусузлукъларын жалчытыу жаны бла иги кесек иш этилгенди. Озгъан жылда министерствону келечилери «Нальчик-Авия» отрядны къалай ишлегенин, аэропортда болумну тинтгендиле. Самолётла къалай келипкетип тургъанларына, пассажирлени чекден, таможня къараудан ётюулери къалай къуралгъанына къаралгъанды.

Ачыкъланнган кемчиликлени, кетериуню мадарлары белгиленнген эдиле, ала тамамлана барадыла. Юлгюге, пассажирлени чекден, таможня контрольдан ётюулери 40 минут чакълыгъа къысхартылгъанды, энди ол иш эки сагъатдан кёп заман алмайды.

Аэропортну мекямыны халкъла аралы рейследе учхан пассажирле тохтаучу кесеги 125 квадрат метрге кенгертилгенди, анда кондиционерле орнатылгъандыла. Озгъан жылны ючюнчю кварталындан берисинде Нальчикден Стамбулгъа самолёт ыйыкъ сайын тёрт кере учады. Аэропортда видео аппаратура орнатылып башланнганды, Къабарты орамгъа айланнган жаны бетон плитала бла бегитилгенди.

Адамланы айлыкъ иш хакъларын ёсдюре барыуну къайгъысы да кёрюлгенди -бюгюнлюкде аны орталыкъ ёлчеми 8800 сомгъа жетдирилгенди. Предприятияны мындан арысында айнытыуну чеклери тохташдырылгъандыла. Пассажирлени жюрютюуню ёлчемин, асламында тыш къыраллагъа баргъан-келгенлени эсебинден, 2010 жылгъа эки кереге кёбейтирге деп белгиленнгенди.

Баш борч аэропортну Нальчикден тышында боллукъ къурулушуна къатышырыкъ инвесторланы табыуду, ала бла ишлеудю. КъМР-ни Правительствосуна «Интермадал Липецк-Авиа» компанияны ол проектни жашауда бардырыугъа къошулургъа деген предложениясы келгенди. Алай этилсе иги боллугъуна бла къаллыгъына къарала турады.

Бизни корр.

Тынчайыр муратлары жокъду

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Сессиягъа жерни арендагъа бериуню, андан не къадар аслам хайыр алыр ючюн, не этерге кереклисини юсюнден шарт юлгюле келтирилип айтылгъанды эллилени жашау юйле бла жалчытыу бюгюнлюкде, хар къайдача, Яникойда, Каменкада да бек къыйын борчладан бирлериди. Ол жаны бла администрацияда энчи комиссия къуралгъанды.

Бюгюнлюкде жашау журтларын игилендирирге болушлукъ излеп, 75 юйюр тилек къагъыт жазгъандыла. Алагъа болушур муратда «Эски журтла», «Оюла тургъан журтла» деген программала бардыла юслери бла комиссия къуралгъанды. Къыркъдан аслам юйюр администрацияны болушлугъу бла малла сатып алыргъа эл мюлк кредитле алгъандыла. Бусагъатда да ол иш андан ары бардырылады.

Докладчы озгъан жылда Яникойда, Каменкада да тизгин жыйыу, аланы киркипчикден тазалау жаны бла да кёп иш этилгенин белгилегенди. Ол ишлеге эллиле бла бирге школчула тири къатышханларын айырып чертгенди.

Жоллагъа ремонт этиуде, алагъа асфальт салыуда тамамланнган ишлени юслеринден да сессияда тынгылы айтылгъанды. КъМР-ни Президенти А.Б. Каноков эллиле бла тюбешгенде Каменка элни тышы бла баргъан жолну жангыртыргъа ахча бла болушургъа айтханды. Бу ишге къошумчулукъ этгенлери ючюн районну администрациясыны башчысы Михаил Мамбетов, предпринимательле Къулийланы Музафаргъа, Геграланы Ахматха, Жубоганы Маликге, Хамизов Хасэннге эм башхалагъа ыспас этерге сюеме, дегенди Газаланы Залим. Аны бла бирге ол Къабарты-Малкъарны промышленность, отлукъ-энергетика эм жашау-журт коммунальный мюлк министри Уяналаны Казимге артыкъда жюрек ыразылыгъын билдиргенди, элге суу ыз тартырча быргъыла сатып алыргъа ахча бла болушханы ючюн.

Сессияда кёп ишле тамамланнганларыны, алай алыкъа тынгылы болмай тургъан ишле андан да кёп болгъанларыны юсюнден сёз баргъанды. Чыгъып сёлешгенле, аланы жик-жиги бла санап, администрация алагъа эс бурурун эсгертгендиле, районну, республиканы оноучуларындан болушлукъ болуруна ышаннганларын айтхандыла.

Къаралгъан вопрослагъа кёре, сессия тийишли бегимле къабыл этгенди.

Басмагъа **ХАСАНЛАНЫ Халим** хазырлагъанды.

ИШ УСТАЛЫКЪГЪА ЮЙРЕТИУ

Урунууну рыногунда болумну эсге алып

Элбрус районда адамланы иш бла жалчытыу араны баш борчларындан бири – ишсиз гражданланы иш усталыкълагъа юйретиудю эмда жангы усталыкъла алыргъа хазырлауду. Мында урунууну рыногуну болуму, иш бериучюлеге керек болгъан усталыкъланы тизмеси, ишлерик адамланы профессионал хазырлыкъларыны даражасы дегенча шартла эсге алынадыла. Предприятиялада бла учреждениялада бош жерле алай кёп тюйюл эселе да, былтыр окъургъа 157 адам жиберилгенди, бошап чыкъгъанла уа 138 болгъандыла.

Иш усталыкъланы алагъа кёре бардырылгъан тизмеси ишни кёп тюрлю сфералары бла байламлы болгъанды. Производство эм жумушланы жалчытыу сфералада ала автокранны машинисти, слесарь-ремонтчу, электрогазосварщик, электромонтёр, водитель, аш-азыкъ хазырлаучу шапа, чач ишлеучю, официант, бармен, дагъыда башхаларыдыла. Иш бла жалчытыуну службасына келгенле компьютерни билиу бла бухгалтерни, секретарны эмда медсестраны – массажистни усталыкъларын алгъандыла. Ишсиз адамланы иш усталыкълагъа юйретиуге 425,9 минг сом къоратылгъанды.

Болсада профессионал хазырлыкъ алгъанланы барысына да усталыкъларына, билимлерине кёре иш табылып къалмагъанды. Жаланда 28 адам ишге тохташханды эм иш излемезча болгъанды. Къалгъанла уа, ала иш бла жалчытыуну службасына къайтып келмегенлеринден оюм этсек, алгъан усталыкъларына кёре кеслери иш излейдиле.

Адамланы иш бла жалчытыуну арасыны директору Османланы Лариса айтханнга кёре, ары иш излеп баргъанланы асламысыны квалификациялары алашадыла. Кёпле битеу жашауларында бир усталыкъгъа кёре ишлеп келгендиле, ол а бусагъатда урунууну рыногунда керек болмай къалгъанды, айхай да, аллайла уа уста специалистлеге конкуренция болаллыкъ тюйюлдюле. Аллай адамла, хар неден да къол жууп, тюнгюлюп къалмазлары, кеслерине, кеси кючлерине ийнанырлары ючюн, арада иш излегенлени клубу къуралгъанды. Анда адамлагъа психология болушлукъ этедиле, къысха заманны ичинде ишге тохташдырыуну онгларын излейдиле. Былтыр 67 адам клубну членлери болгъандыла, аладан сегизисине иш табылгъан эди, онбир адам а окъургъа жиберилген эди.

Андан сора да, иш бла жалчытыуну службасы озгъан жылда 3016 адамгъа профориентация жаны бла болушлукъ этгенди, ол санда штатны къысхартыу бла байламлы предприятияладан бла организацияладан эркин этилгенлеге да. Акъылбалыкъ болмагъан жаш адамлагъа да профориентация жаны бла болушуугъа эс бурулады. Окъуудан бош заманларында болжаллы халда иш бла жалчытыуну вопросуна кёре, шахар эм эл школланы окъуучуларыны арасында анкетала толтуруу, школну бошагъанла бла «Хунеринге кёре кесинги усталыгъынгы тап» деген темагъа ушакъла, дагъыда башха ишле да бардырылгъандыла. Ара быйыл да аллай мадарланы бардыра турургъа белгилейди.

ТЕМИРЛАНЫ Анатолий.

АНАМЫ ЮСЮНДЕН

Не уллу махтау да - санга

Бюгюнлюкде мен кесими бек уллу ыспасымы, хурметими, бек ариу сёзлерими да анам Гуппойланы Маймулатха жоралайма. Кесини жашауун юйюрню тутууну баш жорукъларындан таймай, къадарын алты сабийи бла байламлы этип, баш иесини къыйын эм къууанч кюнюнде да биргесине болуп, бизге – сабийлерине - акъыл, адеп-къылыкъ юйретген анагъа.

Кёчгюнчюлюкню тёлюсюне не айтхын. Жюрекден ыспас этип, иги ишлерибиз бла кёллерин ала билгенден сора. Сиз кёрмеген, сынамагъан не къалды, о таулу тиширыула!

От жагъаланы сууутмай, не къыйын кюнде да, юйюрлерини юсюнден сагъыш этгенле! «Анагъа сабийин махтагъан айыпды», - деп, жашаубузда къуру да юлгю болгъанлай тураса. Ишинг бла, таза ниетинг бла, хурметинг бла битеу элге, республикагъа, ол заманда саулайда къыралгъа - СССР-ге да атынгы махтау бла айтдыралгъанса.

Эл мюлкде биринчи болуп, колхоз ишде алчылыкъны кишиге бермей, кёплеге юлгю бола келгенсе. Анга кёре Къабарты-Малкъарны бек сыйлы саугъаларына тийишли бола, «За трудовую доблесть» деген майдалны алдынг, республиканы Баш Советини кёп Сыйлы грамоталары бла саугъаландынг. Совет Союзну Баш Советини депутатына биринчи таулу тиширыу болуп айырылдынг. Гагарин бла, Ворошилов бла шагъырей болдунг. Ала бла бирге сурат алдырдынг. Атынгы махтау бла айтдырдынг. Мен таулу тиширыума деп ёхтемленалдынг. Кремльни кёрдюнг. Брежневден махтау сёзлени эшитдинг.

Ана деген бир татлыды
билгеннге,
Къыйын кюнде ананг
болур биргенге.
Сен «ых» десенг, ол
тынчайып жукъламаз,
Ананг кибик, бир адам
да сакъ болмаз.

Зумакъулланы Танзиляны бу тизгинлерин окъусанг, дунияда бек жарыкъ, хурметли, адепли, халал жюрекли, огъурлу, таулу ана кёз алынга келеди, поэт ананы сыфатын къурап жазгъан сунама. Жюрегими ийнагъын, кёз гинжини сакъларгъа керек болгъаныбызны бютюнда ангылайма. Жашай баргъан къадарыбызда анача ким жарсыр бизге. Ким къууаныр эм кётюрюр, жюрегинги жапсарыр!

Ёсдюргенсе, таулу
бешикге бёлеп,
Жюрегингде ахшы
тилекле тилеп,
Саулукъ бла мени
балам ёссюн деп,
Заманына къууанч бла
жетсин, деп.

Танзиляны бу тизгинлери жюрегими теренине жетгендиле да, андан юлгюге келтиреме аланы.

Бизни жарсыуубузгъа, жашауну башха жанына да къараргъа борчлубуз. Бюгюнлюкде кёпле кеслерини аналарыны жюреклерин сакъламайдыла. Уллу сёлешген, сёз къайтаргъан кёпледе жашау мардагъа айланып къалгъанды. Алай этерге жарамагъанын кюн сайын жаш адамланы эслерине сала турургъа керек болур. Китап окъууну къойгъан тёлю, бюгюнлюкде эсин киногъа берип, тиширыугъа – анагъа, тиширыугъа – эгечге, тиширыугъа – жашау нёгерине кереклисича эс бурмайдыла, кёллерин алалмайдыла.

Ёмюрледе да жанып турлукъ жулдузларыбызны нюрлери жарытып турурларыны амалларын излерге тийишлиди. Алай, мени акъылыма кёре, излеген алтын этедиле, биз а, аллыбызда огъурлу адамларыбызны кёллерин алып, тынчлыкълы жашарча этерге керекбиз.

Жашаууңг сабийлеринге юлгюлю болгъанына,алты сабийни-Аслижанны, Асланны, Альбертни, Азретни, Ариужанны, Азинатны ёсдюргенинге, баш иенг–Чеченланы Мухадин бла кёп жылланы ариу жашагъанынга, юйюрюнгю намысын сакълаялгъанынга, бюгюн бары ыспас этедиле, таулу ана санга!

Жашаубузда бек сюйген адамыбызны юсюнден айта, ким биледи, бу тизгинлени окъуп, башхала да кеслерини аналарына кереклисича багъа бичалсала, бек сюерик эдим. Хар адамгъа кесини анасы багъалыды, хау, алайды, мен да кесими анам бла ёхтемленеме, жюрегимден келген бу сёзлени, анам, санга жоралайма, узакъ ёмюрлю бол. Атабыз - баш иенг бла бирге - сабийлеригизден, туудукъларыгъыздан къууана, къартлыкъгъа хорлатмай, мындан ары да кёп жылланы жашагъыз!

ЧЕЧЕНЛАНЫ Ариужан,
Къашхатауну орта школуну устазы.

МЕДИКЛЕНИ АХЫР ТИНТИУЛЕРИ

14 жылгъа кёп жашар ючюн, не мадар барды?

Кембридж университетни алимлери жашауну башында айтылгъаны чакълы бир заманнга узайтырыкъ тёрт женгил амалны тапхандыла. Ол амалланы табар ючюн, ала 11 жылны ичинде туманлы Альбионну 45 жылдан башлап 79 жылгъа жетген 20 минг адамны жашаулары къалай баргъанларына къарап тургъандыла.

Тинтиу ишлени ала бек алгъа 1993 жылда башлагъанларында, адамла барысы да саулукълу эдиле. 2006 жылгъа, тинтиуле бошалгъан кезиуге дери, аладан бир-бирлери бу дуниядан кетген эдиле. Тинтиулеге къатышханла эки къауумгъа шарт юлешиннген эдиле эки - юч жылдан сора – алчылагъа бла артда къалгъанлагъа. Алчыланы санындан ёлгенле 4 кере аз болгъандыла, артха къалгъанладан эсе. Алчыланы къартларыны санлары да тозурау жаны бла иги эдиле бирсиледен эсе. Ёлгенде да 64-жыллыкъ алчыны кёрюмдюсю артдагъыладан ёлген 50-жыллыкъ кибик эди.

Тинтиуле рак, жюрек ауруудан башхаладан эсе терк аурургъа боллукъ толу адам, арыкъдан эсе, алчы къауумда алгъа боллугъун ачыкълагъандыла. Бек магъаналысы уа, кёп жашау этиуге жарлылыкъ чырмау болмагъаныны ачыкъланнганыды: алчыланы санында къарыусуз жашагъанла иги да кёп болгъандыла. Неди да жашаугъа 14 жылны къошарыкъ амалны жашырынлыгъы?

4 амалны хайырлансагъыз - ёлюрге къоркъуу 0 процент
3 амалны хайырлансагъыз - 40 процент
2 амалны хайырлансагъыз - 95 процент
1 амалны хайырланып къалсагъыз -150 процент
0 бир тюрлю амалны хайырланмай жашагъанланы араларында уа ёлюрге къоркъуу 304 процент боллукъду.

Тютюн ичмегиз, хауада айланыгъыз

Аны мурдору къыйын болмагъан тёрт амалдан къуралады, жашау этиуню да тюрлендире кюрешмей, къолдан келлик амалладан. Тютюн айтсакъ, аладан бирин сиз кеси жашаууугъузда хайырлана да болурсуз. Сёз ючюн, сиз тютюн ичмей эсегиз, биринчи амалны хайырланасыз. Сизни ишигизни къыйынлыгъы медицина сестраны неда суу ызлагъа къараучу (ремонт этиучю) адамны ишича къыйын эсе, экинчи амалны да хайырланасыз дерге боллукъду – жашауда артыкъ къарыу керек болмагъан иш бла кюреше турургъа керекди.

Ишигиз олтургъанлай тамамланыучу иш эсе, кюн сайын, бир да болмаса, жарым сагъатны ауур ишни тындырыргъа керексиз. Ол физкультура упражнениялa, уллу къыйын салмай тындырыллыкъ ишле неда жарым сагъатны ичинде терк жюрюу окъуна болсунла.

Тахта кёгетле ашагъыз

Ючюнчю амалны, татымлы, татлы эсе да, россейлиле артыкъ бек сюерик болмазла – кюн сайын 450-500-шер грамм тахта кёгетле бла жемишле ашаргъа керекди. Бизни тёрели ашыбыз а картофду, кашады, этди. Тахта кёгетлеге уа, хыликкя этгенча, энтта да бизни кёбюбюз «кырдык» дейди, жемишле уа деликатеслеге саналадыла. Кертиди, ахыр жылланы ичинде кёп зат тюрленнгенди, жарсыугъа, 500 грамм «кырдык» да учуз тюйюлдю.

Тёртюнчюсю ичги бла байламлыды. Саулукълу болургъа сюе эсегиз, аз-аз ичигиз, ыйыкъны ичинде 1-ден башлап, 14 «дринкни» («дринк» - 300 грамм чакълыды) ичсегиз тамамды. Ичмегенле арталлыда ауузларына алмагъанладан эм кёп ичиучюледен кёп ёледиле. Сырадан бир «дринкни» - жарым литрлик шешаны жартысындан асламыракъны, аракъыдан, коньякдан, вискиден 20 миллилитрлик стопкачыкъны, къатышы болмагъан чагъырдан бир бокал ичсегиз тамамды. Алайдан да, кюн сайын эки бокал чагъыр, неда бир шеша сыра, болмаса уа стопка аракъы ичип турсагъыз аман тюйюлдю.

Айтылгъан амалладан экисин, артыкъда ючюсюн, этип тургъанла окъуна башхаладан эсе кёп жашарыкъдыла (суратха къарагъыз).

Кёп жашаргъа болушурукъ амалладан бек магъаналысы уа тютюн ичиуну къоюуду. Аны ичгенле кёбюрек ёледиле башхаладан эсе.

Александр МЕЛЬНИКОВ.
«**Аргументы и факты**» газетден алынып басмаланады.

Прохладна районну «Заря» эл мюлк предприятиясында малла къыщдан апчымай чыгъар ючюн, жылны аллындан окъуна къайгъыргъан эдиле. Мал ашла элпекдиле, ол а къышлатыуну тап ётдюрюрге себеплик этеди.

Къудайланы Мухтар бла Атмырзаланы Мухтар (солдан онгнга) малланы ашларын-сууларын заманында бередиле, ала тургъан жерни тазалыкъда тутадыла.

Суратны **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Школ жашау

Жарсыула кетериледиле

Черек районда иш бла болгъан кезиуюнде республиканы Президенти Арсен Каноков Огъары Малкъаргъа да баргъанды. Элни не жарсыулары, къаллай проблемалары болгъанларын кеси кёргенди. Къарчаланы Халимат башчылыкъ этген биринчи номерли школгъа келгенинде уа, анда полланы алышындырыргъа деп ахча бёлюнюрюгюн айтхан эди. Алай бла бу окъуу учреждениягъа 300 минг сом берилгенди.

Халимат Жикирияевна билдиргеннге кёре, 200 минг сом биринчи этажны полун алышындырыргъа кетгенди, 47 минг бла сегиз жюз сом багъасы спорт инвентарь алыннганды. Къалгъан ахчагъа уа школну столовасына деп столлагъа бла шинтиклеге заказ берилгенди.

Андан сора да, аш отоугъа оборудование алыр ючюн, КъМР-ни Билим бериу эм илму министерствосу 153 минг сом бёлгенди. Биринчи номерли школну алып айтханда, мында башланнган класслада окъугъан 101 сабий, къолайсыз юйюрледен да къыркъ сабий кюн сайын хакъсыз ашаргъа онг табадыла.

Башланнган класслa болгъан окъуу корпусну коридорунда, актовый эм спорт заллагъа баргъан жерде да полла алышындырылып бошалгъандыла. Бу ишге Черек районну администрациясы да 180 минг сом болушлукъ этгенди.

Районну бирси окъуу учреждениялaрындача, бу школда да алыкъа этиллик затла бардыла. Экинчи этажны коридорунда линолеумну алышындырыргъа керек болуп турады. Юч жылны ичинде мекямны башы шифер бла жангыдан жабылгъанды. Бу ишни ахча бёлюннгенине кёре бардырыргъа тюшгенли кёге, бюгюнлюкде школну проблемалары, тынч болмаса да, кетериле баргъанлары къуууандырады.

ХОЗАЛАНЫ Ф.

Окъуучуланы тилеклери бла

Битимлени эмда жаныуарланы тауча атларын унутмайыкъ

«Заман» газетни редакциясына ол неда бу кырдыкны, хансны, терекни, тауча атлары къалайдыла, агъачларыбызда кийик жаныуарланы бла къанатлыланы атларын ана тилибизде чыкъгъан газетни бетлеринде басмалай-басмалай турсагъыз бек ахшы иш этерик эдигиз,- деп жазадыла бизни окъуучуларыбыз. - Нек дегенде ёсюп келген жаш тёлю, артыгъыракъда шахарлада эм шахар тийрелеринде элледе жашагъан жаш адамла, аланы тауча атларын унутуп барадыла». Аллай письмоланы авторларыны арасында ата-анала, устазла, алимле, жазыучула, пенсиячыла да бардыла.

Уллу, гитче болсун, къайсы миллетде да битимлени, жаныуарланы (былайда юй хайыуанланы бла кийик жаныуарланы бирикдирип айтабыз) эм къанатлыланы атлары культурабызны бир кесегиди десек, баям, ётюрюк болмаз. Аланы эм ала бла байламлы терминлени жыйыу, бир ызгъа, бир формагъа келтириу жаны бла малкъар лексикологияда алыкъа энчи илму тинтиуле бардырылып билмейбиз. Аны хатасындан битимлени, жаныуарланы эм къанатлыланы ата-бабаларыбыздан бери жюрютюле, тёлюден тёлюге ётдюрюле келген атлары унутула, тас бола баргъан, ала орус эм бирси миллетлени тиллеринден кирген сёзле бла алышындырылгъан юлгюле, жарсыугъа, бюгюнлюкде аз тюбемейдиле.

Биз ол проблеманы толусунлай кетералырбыз деп базыналмайбыз-ол уллу да, къыйын да ишди. Алай газет окъуучуланы тилеклерине уа эс бурмай къоялмайбыз. Ол себепли аланы бир кесек окъуна ыразы этер муратда битимлени, жаныуарланы эм къанатлыланы юслеринден билген затларыбызны басмалай-басмалай турургъа таукелленнгенбиз. Аны бла бирге биз айтмай къойгъан, халат жиберген затланы юслеринден сиз, хурметли окъуучула, редакциягъа жазарсыз деп да ышанабыз.

Редколлегия

Балдыргъан (Борщевик обыкновенный)

Бийиклиги эки метрден атлайды. Къарыулу экижыллыкъ битимди. Сабагъыны ичи тешиклиди. Чакъгъан жайда этеди. Акъ гюллери салкъынлыкъ (зонтик) формада ёседиле. Урлукълары уакъладыла, жумуртха формалыдыла. Ёзенледе, таулада да ёседи. Таулула балдыргъанны ашагъан этедиле.

● Битимде сахароза, эфир жаула, кумарин, флавоноидле, кверцетин, спирт, углеводла эм башха веществола тюбейдиле. Халкъ медицинада аны чапыракъларын бла тамырларын дарманнга хайырланадыла. Чапыракъланы ариу жууп, бир ауукъ заманны сууда тутадыла. Сора ичи ётгеннге ичиредиле-иги болушады. Балдыргъанны чапыракълары бла тамырлары къайнатылгъан суу а аш орун-чеги, колит, невроз ауруулагъа, артыгъыракъда къоян ауруудан къыйналгъанлагъа багъыуда хайырланылады, ётню иги ишлетеди, ауруну сынтыл этеди. Фурункул, этлери кичип амалсыз этгенле да аны сюртюрге боллукъдула.

Эшек шинжи (Бодяк обыкновенный)

Ол экижыллыкъ, бийиклиги 1 метр 20 сантиметрге жетген, шинжили кёп бутакълары болгъан битимди. Чапыракълары къатыладыла, кеслерини да баш жанлары шинжилидиле, гюл этерик каполлары уллуладыла. Битим июль-август айлада чагъады. Жол жанларында, тау жайлыкълада, хайырланылмай тургъан жерледе ёседи.

● Дарманнга эшек шинжини тамырлары хайырланыладыла. Ала къайнатылгъан сууну саусуз ичсе, аурууу сынтыл болады, ол жараны терк сау этеди, иги терлетеди. Тамырланы уууакъ туурап, кёпчюген жерни неда жараны юсюне салып байласа, ала терк сау боладыла.

Эшек шинжини къургъакъсытылгъан сабакъларын неда чапыракъларын уууакъ туурап, аны 12 граммын 300 грамм къайнар суугъа къуюп, жылы жерде эки сагъат тутадыла. Жарымышар стакандан аны кюннге юч кере ичсе, ол адамны чархын кючлейди, терлетген да этеди.

Мынгылан (Белена чёрная)

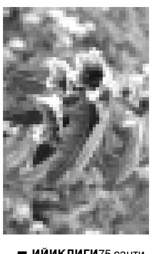

Бийиклиги75 сантиметрге дери жетген, экижыллыкъ, кёп сабакълы битимди. Чапыракълары жабышмакъдыла, гюллери уллудула эм ызлыкълары бла шакъы бетлидиле, бир бирлери бла чырмашып ёседиле. Битим къургъакълыкъгъа чыдамлыды, республикадан, ёзенледен тебиреп, бийик таулагъа дери хар жерде да тюбейди. Июнь айны экинчи жарымындан башлап августха дери чакъгъанлай турады.

Мынгылан бек уулу битимледен бирине саналады-алколоидлери кёпдюле. Аны бла ууланнган адамланы, малланы, жаныуарланы да психикалары бузуладыла. Оруслула: «Ты что, белены объелся?»-деп андан айтадыла. Аны жыйгъан, сакълагъан заманлада да бек сакъ болургъа, ол ишлени бошагъанлай, къолланы сапын бла тынгылы жууаргъа тийишлиди. Ол уулу ханс юйлени къатларында, кир-кипчик тёгюлген, малла отлагъан жерледе ёседи. Аны не мал, не жаныуар ашамайдыла.

●Медицинада мынгыланны чапыракъларын бла урлукъларын солуу эм ашны эритиучю органлары суукъ болуп, къалтырагъанларын тыялмай ауругъанлагъа багъыуда хайырланадыла. Аны чапыракъларындан этилген порошок огъаргъы солуу органлары астмадан ауруп къыйналгъанлагъа багъыуда хайырланылгъан «Астматол» дарманнга къошулады. Битимни урлукъларындан этилген жау а жел эм падагра ауруулaдан къыйналгъанланы инжилгенлерин азайтыр ючюн хайырланылады.

Жанжюрек (Валериана лекарственная)

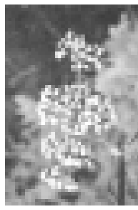

Бек алгъа битимни таулу халкъда жюрюген атыны магъанасын ангылатайыкъ. Ол жан эм жюрек сёзледен къуралгъанды, кеси да жюрекни жаны деген магъананы тутады. Дагъыда, башха тюрлю айтханда уа, жанжюрек адамны жюрегини тийишлисича ишлерине болушхан дарманлыгъы болгъан кырдыкды. Кеси да кёпжыллыкъ битимлени санына киреди, бийиклиги 1-1,5 метрге жетеди. Гюллери акъладыла эм уакъладыла, ариу ийислидиле. Урлукълары жумуртха формалы уакъладыла. Битим июньдан августну ахырына дери чагъады.

●Медицинада жанжюрекни тамырлары хайырланыладыла, ала къургъакъсытылсала, къаралдым-мор бет аладыла. Бирсилеге ушамагъан энчи ийислери барды. Битимни тамырларындан этилген препаратла нервалары, жюреклери, аш орунлары эм чегилери онгсуз этгенлени, бронхиальный астмадан, къоян ауруудан, мигреньден, тахикордиядан эм бир-бир башха тюрлю ауруудан къыйналгъанланы инжилиулерин азайтыр ючюн хайырланыладыла.

Жанжюрекни жууулуп, тазаланнган эм уууакъ тууралгъан тамырларыны бла сабакъларыны 10 граммын 1 стакан исси суугъа къуядыла эм аны, сууу болгъан бир башха адыргъа салып, 15 минутну къайнатадыла эмда эки сагъатны сууумагъа къоядыла. Ызы бла сюзюп, тахикардиядан ауругъаннга столова къашыкъ бла бир-экисин кюннге 3-4 кере ичиредиле.

Чырмауукъ (Вьюнок полевой)

Къабарты - Малкъарны ёзен районларындан тебиреп, 1500 метр бийикликлери болгъан тауларына дери хар жерде да ёседи. Жерде сюркелип ёсгенден сора да, буруулагъа, бийик ёсюмлю битимлеге чырмашып ёсерге ёчдю. Гюллери бокал формалыдыла, акъ, жарыкъ-къызгъылдым бетлидиле, тамырлары теренннге кетедиле. Аны себепли битим къургъакълыкъдан къоркъмайды. Урлукълары жалпакъ тёгерекледиле. Бахчаладан бек къыйын къурутулгъан заранлы хансладан бирине саналады. Къалайда, къаллай жерде да ёседи. Июнь айда чагъады.

●Медицинада аны чапыракълары эм тамырлары хайырланыладыла. Алада ичи къатхан адамгъа терк окъуна болушурча глюкозидле бардыла. Аны бла бирге чырмауукъда къанны къалын этген вещество, Е витамин эм башха тюрлю хайырлы веществола тюбейдиле. Ала жараланы сау этерге, къанны тохтатыргъа, ауруну сынтылландырыргъа жарайдыла. Заранлы хансны къургъакъ чапыракълары сууда къайнатылып этилген раствор чапырыу темреу, кичиу, ирин аурууланы къурутуугъа себеплик этеди. Хансдан этилген сокну ёпкелери туберкулёз, атеросклероз эм бир къауум башха ауруулaдан ауругъанлагъа бередиле.

Былайда бир затны эсде тутаргъа тийишлиди: чырмауукъдан этилген дарманланы жаланда врач бла кенгешип хайырланыргъа керекди.

Гелендир (Петрушка огородная)

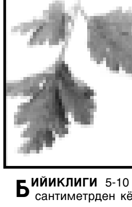

Бийиклиги 5-10 сантиметрден кёп болмагъан битимди. Тамырлары саргъылдым - акъдыла. Июнь-июль айлада чагъады. Гюллери уакъладыла, жашил бетлидиле, салкъынлыкъ формада бирге жыйылыпдыла. Кеси да культура битимге саналады-себилип ёсдюрюледи. Урлугъу уакъды, жашил-мор бетлиди. Битим аш-азыкъ хазырлагъанда хайырланылады.

●Медицинада чапыракълары, тамырлары, артыкъда бег а урлукълары уллу магъананы тутадыла. Гелендирни чапыракъларында эфир жаула, каротин, B1, B2, K., PP витаминле, калийни, магнийни тузлары, темир, инулин, флавоноидле, гликозидле тюбейдиле. Андан этилген препаратла сууукъ ётюп ауругъанлагъа багъыуда, ауруну сынтыл этиуде хайырланыладыла, урлукълары уа бюйрек, жюрек, диспепсия, цистит, простатит эм бирси ауруулагъа жарайдыла.

Басмагъа **АППАЙЛАНЫ Музафар** хазырлагъанды.

СПОРТ

Усталыкъ кюрешледе ёседи

Озгъан жылда Элбрус районну спортчуларыны жетишимлерини эм бу сферада бюгюнлюкде къаллай жарсыулары болгъанларыны юсюнден бизни корреспондентибиз районну жаш тёлюню ишлери, физкультура эм спорт жаны бла комитетини председатели Жаппуланы Магомет бла ушакъ бардыргъанды.

- Магомет, озгъан жыл районну спортчуларыны жетишимлерине сен къаллай багъа бичгенинги юсюнден айтсанг эди.

- Битеу алып къарагъанда, 2007 жыл бизге башха жылладан осал болмагъанды. Бек уллу жетишимлерибизге грек-рим тутушуудан Заур Курамагомедовну Европаны чемпионатында кюмюш майдал алгъанын санаргъа боллукъду. Андан сора да, ауур атлетикадан Россейни чемпионатында Созайланы Мухаммат да экинчи жерни алып къайтханды. Ол эришиуде Аккайланы Хажи-Мурат бла Василий Половников биринчиле, Саракаланы Расул – экинчи, Дмитрий Петров а ючюнчю болгъан эдиле.

Андан тышында да, ауур атлетикадан юниорланы араларында Аслан Бидеевни бла Сослан Боцоевни дунияны эм Европаны биринчиликлеринде экинчи жерлерин белгилерге сюеме. Тутушуучуларыбыз, каратистлерибиз, боксчуларыбыз тюрлю-тюрлю эришиуледе ахшы кёрюмдюле болдургъандыла. Аладан тёртеулен Россейни спортдан устасы деген марданы толтургъандыла.

- Майдалланы саны алай аз болгъаны не бла байламлыды?

- Олимпиаданы аллында бизни кючлю спортчуларыбыз юсюбюздеги жылны ал айларында боллукъ магъаналы эришиулеге иги хазырланыр ючюн, бир къауум уллу эришиулеге къатышмай къалгъандыла. Нек дегенде Олимпиада оюнлагъа Россейни жыйымдыкъ командасын алада кёргюзтюллюк кёрюмдюлеге кёре къурарыкъдыла.

- Районну спортчуларындан Пекиннге кимле барыргъа боллукъдула?

- Аллай онглары грек-рим тутушуудан Заур Курамагомедовну эм ауур атлетле Аккайланы Хажи-Муратны, Созайланы Мухамматны эм Василий Половниковну бардыла. Бу соруугъа толу жууаб а Европаны чемпионатындан эм дагъыда бир къауум уллу эришиуледен сора берирге боллукъду.

- Биз барыбыз да эслегенден, арт жыллада районда ауур атлетика иги айныгъанды. Ол болум не бла байламлыды?

- Ауур атлетиканы бёлюмю комитетни комплексли спорт школунукъуду. Аны кёрюмдюлери да игидиле. Бизден анга артыкъ эс бёлюннгени да ол себепденди. Жашлагъа жарау бийик усталыгъы болгъан специалист - Россейни сыйлы тренери Маккаланы Махти этдиреди.

Спортну башха кюч тюрлюлеринден хал бир кесек башхаракъды. Тутушуучулагъа, каратистлеге да ёсе баргъанлары къадарда спарринг-партнёрла керекдиле. Аллайла уа, жарсыугъа, мында жокъдула. Алагъа артда башха регионлагъа кетерге тюшеди.

Тёлюлени алышыныулары да бек уллу жарсыуларыбыздан бириди десем, ётюрюк болмаз. Бютюнда болум каратеде осалды. Алгъын спортну бу тюрлюсюнде бийик жетишимле болдургъан спортчуларыбыз кетгени бла байламлы ёсюп келгенлени юйретирге адам тапмай къыйналыргъа тюшеди. Сабийле эришиулеге бармасала уа сынаулары къайдан боллукъду?

- Ол болумну дагъыда башха сылтаулары да болурла?

- Хау, бир-бир жаш тренерле кеслерин ишге толусунлай бермейдиле. Хунерли спортчула бла уа энчи кюреширге керек болгъанын а барыбыз да ангылайбыз.

- Магомет, бир кезиуде районда спортну оюн тюрлюлери да айнып эдиле. Бюгюнлюкде уа хал къалайды?

- Мында да жарсыула ахча жетишмегени бла байламлыдыла. Сёз ючюн, футболдан район команданы хар кереги бла жалчытып тутхан бек къыйынды. Къалай-алай болсада биз, аны сансыз этип къоймай, къолдан келгенича болушханлай турабыз.

Бюгюнлюкде республикалы футболда алчы жерлеге уллу предприятияла спонсорлукъ этген командала чыгъадыла. Алада ойн агъан жашла да, школну бошагъанлай, вузлада окъургъа кетедиле. Аланы орунларына уа жангыларын алыргъа тюшеди. Аллай болум а республиканы чемпионатында алчы жер алыугъа себеплик этмейди.

Волейболну бла баскетболну юслеринден айтханда уа, спортну бу тюрлюлеринден юйретирча бизде квалификациялы специалистле жокъдула. Ала табылсала окъуна, ахшы тюрлениуле боллукъдула деп ийнаннган къыйынды, нек дегенде республикада аладан школчуланы араларында бардырылгъан спартакиадаладан сора башха эришиуле жокъдула. Алай бла бийик даражагъа чыгъар онг болмайды.

- Жууукъ кезиуде спортчула къаллай эришиулеге къатышырыкъдыла?

- Ала республиканы биринчиликлери, ЮФО-ну, Европаны эм дунияны чемпионатларыдыла. Тырнауузда грек-рим тутушуудан тёрели битеуроссей турнирни, боксдан «Юность России» деген биринчиликни эм дагъыда бир къауум зоналы эришиуле да бардырыргъа деп турабыз. Пекиннге барлыкъ жашларыбыздан а хорламла сакълайбыз.

Ушакъны **Анатолий ТЕМИРОВ** бардыргъанды.

ДОБАГОВ Хасан Исмаилович

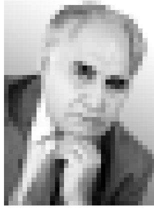

Къабарты-Малкъарны музыка дуниясыны жамауатына уллу бушуу сынаргъа тюшгенди. КъМР-ни сыйлы артисти Хасан Исмаилович Добагов жашауну 67 жылында ажымлы ёлгенди.

Х.И.Добагов 1941 жылда туугъанды. 1970 жылда Саратовда консерваторияны бошагъандан сора Къырал музыка театргъа ишге киргенди. Отуз сегиз жылны ичинде ол КъМР-ни культурасына бла искусствосуна фахмусун, хунерин, сынауун да аямай къуллукъ этгенди. Музыка театрны репертуарында болгъан опералада бла оперетталада баш рольланы ойнагъанды. «Травиата» эм «Риголетто» опералада Альфредни бла Герцогну, И.Кальманны «Сильва» опереттасында Эдвинни, Ф.Легарны «Веселая вдова» опереттасында Данил графны, И.Кальманны «Цыган премьер» опереттасында Пали Рачны, ол авторну «Фиалка Монмартра» опереттасында Раульну, В.Моловну «Камбот и Ляца» операсында Таурухчуну сыфатларын Хасан Исмаилович кимни да эсинде къалырча уста къураялгъанды.

Культураны бла искусствону айнытыугъа уллу къыйын салгъаны ючюн 1980 жылда Х.И.Добаговха «КъМР-ни сыйлы артисти» деген ат аталгъанды.

Аны кесини усталыгъына, театргъа, искусствогъа сюймеклигине, сакълыгъына тёгерегинде адамла сейир этиучю эдиле эмда анга аны ючюн уллу хурмет да этгендиле. Коллективде Хасан Исмаиловични уллу намысы жюрюгенди, ол кесини сынауун жаш артистледен бир заманда да аямагъанды.

Ахшы адам, фахмулу актер Хасан Исмаилович Добаговну сыфаты аны таныгъанланы эслеринден бир заманда да кетерик тюйюлдю.

КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерствосу, КъМР-ни Театрда ишлегенлерини союзу, Къырал музыка театрны коллективи.

ФУТБОЛ

Турникетле орнатырыкъдыла

Озгъан эки футбол сезонну бек уллу жарсыуларындан бири- оюнлагъа билетле алыу бла байламлы болгъаныды. Бир-бирле аланы кеслери сюйген багъала бла сатхандыла, экинчилери уа бир къауумланы учуз багъа бла стадионнга кийирип тургъандыла. Тюшген ахчаны уа хуржунларына салып.

Къабакъ эшиклени къатларында уа милицияны, энчи иеликде болгъан къоруулау предприятияны келечилери эм стадионну адамлары сюелиучю эдиле. Алай жарсыуну уа, къалай- алай болсада, кетерирге керек эди.

Аны себепли клубну таматалары стадионнга кирген жерледе турникетле орнатыргъа оноу этгендиле. Билетлени уа жангы амал бла чыгъарлыкъдыла. Битеу секторлагъа билетлени багъалары бирча 200 сом боллукъду. Абонементлени багъаларын да юч минг сом этерге, дейдиле. Эки къауумун да сатып алыргъа уа февральны ортасында боллукъду.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

БОКС

Саугъала алып къайтхандыла

Железноводск шахарда боксдан «Б» классды Битеуроссей турнир бардырылгъанды. Анга жюз бла жетмиш спортчу къатышханды. Аланы араларында Элбрус районну боксчулары да болгъандыла эм ала алчы жерлеге чыкъгъандыла.

Байзуллаланы Къууанч бла Адам, Астемир Молов, Хажиланы Марат кеси ауурлукъларында биринчи жерлени алгъандыла. Бёрюкаланы Магомет бла Беслан экинчи жерлеге тийишли болгъандыла. Алагъа жарау Чегембайланы Ахмат этдиреди.

Элбрус районну жаш тёлю, физкультура эм спорт жаны бла комитетини комплексли спорт школуну Элбрус элдеги бёлюмюнде тренер Гюлюйланы Малик жарау этдирген жаш боксчула Сотталаны Мухаммат бла Жолаланы Алим кеси ауурлукъларында бек кючлюлеге саналгъандыла.

Турнирде биринчи жерлени алгъанлагъа Россейни спортдан устасы эм устасына кандидаты деген атла берилликдиле.

А. САФРОНОВ.

Жамауат биригиуледе

«Патриотну» ахшы башламы

Тогъуз айны ичинде «Патриот» деген жаш тёлю организация Къабарты-Малкъарны тийресинде орналгъан 6873, 2013 эм 3723 аскер бёлюмлени периодика изданияла бла жалчытыуну къолгъа алгъанды. Ол жумуш бизни республикада къуллукъ этген аскерчиле аны харкюнлюк жашауу бла шагъырей болгъанлай турургъа болушурукъду. Бу ахшы ишде жаш адамлагъа орус тилде басмаланнган «Северный Кавказ», «Нальчик», «Университетская жизнь», «Академическая жизнь», «Единая Россия в Кабардино-Балкарии», «Газета Юга», «Горянка», «Советская молодёжь» газетле бла «Роспечать» ОАО болушадыла.

Организацияны учредители Эфендиланы Фуад айтханнга кёре, ала ол жумушха деп 100-шер экземпляр бередиле. Бу акцияны андан да кенг бардырыр акъыл да этедиле. Алай бла жууукъ кезиуде «Заман» эм «Адыгэ псалъэ» газетле бла байламлыкъ жюрютюрге, дейдиле. Ол патриотла изданияланы ата журтларындан узакъда къуллукъ этген аскерчи жашлагъа жиберип турургъа айтадыла.

- Аланы хар бири да юйлеринде не жангылыкъла болгъанларын билгенлей турлукъдула эм ол алагъа ана тиллерин унутмазгъа себеплик этерикди,- дейди Фуад Салихович.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

ЖЮРЮГЕН ХАПАРЛА

Ахча алышындырыллыкъмыды?

Ахчаны алышындырлыкъмыдыла, нольларын кетерликмидиле? Ол россейлилеге не заран келтирирге боллукъду?

Адамланы юйюр бюджет ючюн къоркъуулары бла бирге къоюп къойгъандыла. Халкъ власть къоллуладан ангылатыу, жюреклени жапсарыу дегенча сёзню эшитмейди, не этерин да билмей къалгъанды. Адамла неден да бек «деноминация» деген сёзден къоркъадыла.

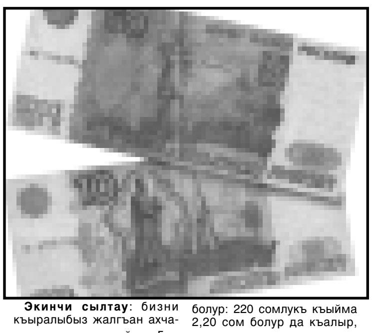

Жалгъанланы «жууарча»

Кёп аналитикле шёндю ахчаны алышындырыргъа жараулу заман тюйюлдю дерге кюрешедиле. Эштада, ала тюз айта окъуна болурла. Болсада аланы оппонентлери бир бёлек сылтау тапхандыла халкъны къайгъылы этдирген, келе тургъан деноминациягъа эс буруп къарарча.

Биринчи сылтау: бизни къыралыбызда жыл сайын «кир ахчаладан» бир триллион сом чакълы бири жууулгъаныды. Къырал органла, не бек кюреше эселе да, ол андан аз болмайды. Алай эсе, къыралны тышында намысы игиленмейди. Ол ангылашыныулуду: банк бла бизнес бир бири бла байламлыдыла, бири бирин сатарыкъ да тюйюлдю, «кир ахчаны» жууудан ала экиси да иги файда тюшюредиле кеслерине.

Налог жыйыучула уа анга артыкъ ыразы тюйюлдюле: ала налог жыйыуда «этген жигерликлери ючюн» саугъала алырны орунуна «налог амнистияны тапсыз бардыргъанлары ючюн» жаланда тырман эшитип къаллыкъдыла. Ахчаны алышхан кезиуде аны ёлчемине чек салынып, къалгъаны уа къайдан чыкъгъанды сизге деп тохтасала, ол «кир ахчаланы жууучу» патчахланы, бир кесекге болсада, аякъларын байларыкъды. Ахчаны официальный экономикадан учурурну схемаларын жарашдырып бошагъынчы, бюджетибизге пенсияланы энтта да бир кере кёбейтир чакълы бир ахча къошуллукъду, не аздан айтханда.

Экинчи сылтау: бизни къыралыбыз жалгъан ахчаладан къутулалмайды. Бек аздан айтханда, хар минг къагъыт ахчаны ичинде бир жалгъан ахча болады. Къолда жюрюген ахчаны санындан мингсомлукъ жалгъан ахчала тохтаусуз алынып, жокъ этилип турадыла. Ала «художестволу» жаны бла тынгылы жарашдырылгъанлары себепли аланы керти ахчаладан банклада ишлеген специалистле окъуна бир-бирде айыралмай къаладыла. Американы Бирлешген штатларында, жалгъан ахчала кёп болсала, къорууланыу онглары алгъындан эсе иги болгъан жангы ахчаланы чыгъарып тургъандыла. Эски ахчаланы уа, аз-аздан оборотдан алып, кетерип болгъандыла. Бизни финансистлерибиз да ол жол бла бармазла деп айтырча тюйюлдю.

Ючюнчю сылтау: инфляцияды, башхача айтсакъ, ахчаны къыйматыны тюшюуюдю. Правительствону прогнозлары къаллайла болсала да, ахчаны къыйматыны тюшюуюу уа андан эсе уллу болуп барады.

Хар ким да «къара кюнча» бир къайгъылы затны сакълап турады: айырыула ётерле, «бузлатылгъан» ашазыкъ багъаланы болжаллары да кетерле; отлукъну багъаларыны юслеринден правительствону бла нефть компанияланы араларында этилген келишимле да артда къалырла, сора уа...болуру болур: 220 сомлукъ къыйма 2,20 сом болур да къалыр, рыноксуз кезиудеча, адамла насыплылыкъны эсге тюшюрюучю кезиудеча.

Тёртюнчю сылтау: ахчаны алышындырыр ючюн, ахчаны жетмезлигиди. Дуния башындагъы рынок фондланы артларына аугъан кезиуде ким кюреширик болур бизнесни айнытыу бла, кесингикин къолунгдан ычхындырмай тут ансы. Алайды да, бизге инвестиция халда келген он миллирдла бла саналгъан долларла артха айланып кетип окъуна тебирерге боллукъдула. Халкъ да банкладан сомланы, долларланы, евроланы алып эм аланы банклада энчи ячейкалагъа салып неда «тёшек тюплерине» букъдуруп башлагъандыла, «къыйын кюннге» деп.

Банклада ырысхы жетишмей башлагъанына «огъаргъыла» женгдирип тебирегендиле. Алайды да, «чындайлада бла жастыкълада» букъдурулуп тургъан халкъны ахчасын (ол а 4 триллион сом чакълыды), алышыу деген хыйлалыкъ бла экономикада «ишлерча» этерге керекди. Экономикада аллай айланчла болсала, эштада, ахчаны юйде бир киши да тутарыкъ болмаз.

Ахчаны алышындырыргъа дагъыда эсге алырча бир сылтау барды. Белоруссия бла бирге бир валютаны чыгъарыргъа тюшсе, ол тюрлю манёврсуз къутулургъа къыйын боллукъду.

Къоркъурча зат жокъду

Алышыу тамбла башланыр дерге уа боллукъмуду? Угъай. Айырыулагъа дери, барыбыз да уста билебиз аны, къоркъмай жашаргъа боллукъду. Андан сора уа бир киши да айталлыкъ тюйюлдю алышындырыу болмаз деп. Энчи адамланы алып айтсакъ, ол процедура алагъа сезилирча заран келтирлик да тюйюлдю. Россейни Банкыны юсюнден Федерация Законну 31-чи статьясына тийишлиликде, ахчагъыз къаллай бир эсе да, аны быллай бирин алышырыкъсыз деп чек салынмайды. Ахчаны алышындырыугъа уа, 1998 жылдача, бир жылдан башлап беш жылгъа дери заман берилирге боллукъду. Адамланы банклада болгъан ахчалары уа автоматически алышыныргъкъдыла.

Алайды да, къоркъурча зат жокъду. Бир-бирле доллар кредитлени багъалары кётюрюллюкдюле, алай эсе, аланы теркирек сомлагъа алышындырыргъа керекди, дейдиле. Бир-бирле уа ахчаларын сакълар муратда, чабып барып, керек болмагъан затланы, 4-5 телевизорну неда аллай башха багъалы затланы алыргъа керекди, дейдиле.

Ахчаны алышындырыу, аны къыйматыны тюшюую, кредитлени багъаларыны тюрлениулери арталлыда бири бири бла байламлы болмагъан башха затладыла. Алай сиз эталлыкъ зат гузабалыкъ бла- жаланда ол айтхан телевизорлагъа окъуна да, багъаланы кётюртюраллыкъсыз.

Бек ышаннгылысы уа, ахчагъызны евровкладлада тутугъуз. Былайда ахчагъыз къозламаз, болсада кеси уа сакъланыр. Алышыуну кезиуюнде бизни алдаяллыкъларыы жаланда багъаланы жарты капеклерин кеси жанларына ётдюрюп къояргъа боллукъларыды.

Ника ВИКТОРОВА, **Галина ТАРАКАНОВА**. «**Аргументы и факты**» газетни 2008 жылда 6-чы февральда чыкъгъан номеринден алынып басмаланады.

Налогла

Кемчиликле ачыкъланнгандыла

Россейни Налогла жаны бла федеральный службасыны КъМР-де 5-чи номерли районла аралы инспекциясы Россей Федерацияны Налогла кодексине тийишлиликде контроль тинтиуле дайым бардыргъанлай турады. Аны мураты-налог эм урунуу законодательство, башха федеральный законла алжаусуз толтурурларын жалчытыуду.

Арт жыллада Элбрус районда энчи иели мюлк жюрютюу терк айный барады. Элбрусну тийресинде да ол жаны бла ахшы тюрлениуле бардыла. Туристле, экскурсантла кёп келип башлагъандыла. Аны бла байламлы сатыу-алыу, ара аш-азыкъ предприятияла, жашау жумушла тындыргъан учрежденияла кёпден-кёп бола барадыла. Ала уа налог жыйыучуланы эслерин кеслерине бурмай къоймайдыла. Артыкъда таудан лыжала бла учуу кезиу башланнганда.

Тышына барып, налогла къалай жыйылгъанларын тинтген 2-чи бёлюмню таматасы Акъболатланы Жамал аны юсюнден былай айтханды:

-Биз, рейдле бардырып, тюкенледен, кафеледен башлап, къонакъ юйлеге дери да тинтебиз, ала барысы да бюджетге налог тёлерлерин жалчытабыз. Кертиди, предпринимательледе ол жорукъгъа сыйынмайгъанла да бардыла.

Аны алайлыгъына быйылны биринчи айында окъуна налог тёлеуге 52 бузукъулукъ этилгени шагъатды. Аладан 37-си сатыу этгенде контроль-касса техниканы хайырланмагъанладыла. Дагъыда аллай терсликлери болгъанла аз тюйюлдюле. Ала барысы да административный жууапха тартылгъандыла.

Мен налог тёлеучюледен тилейме закондан чыкъмазларын, аладан алыннган ахча барысы да жер-жерли бюджетге тюшгенин, къызгъанч эки кере къоранч этиучюсюн да унутмазларын.

А. ТАЛАЕВ.

Аскер

Команда-штаб юйрениуле бардырыллыкъдыла

2008 жылда 11-чи февральдан 16-сына дери республикада Север-Кавказ аскер округну штабыны таматасыны башчылыгъы бла регион команда-штаб юйрениуле бардырыллыкъдыла. Аланы кезиулеринде Север-Кавказ аскер округну аскер комиссариатларыны, биригиулерини бла бёлюмлерини эмда МВД-ны, МЧС-ни башха кюч структураларыны Къабарты-Малкъарны жеринде бёлюмлерини бла учрежденияларыны аскер эмда мобилизация хазырлыкълары не халда болгъанына къараллыкъды.

Юйрениулени баш борчларындан бири- аскер управленияны органларын, аскерлени, аскер комиссариатланы уруш болумлагъа кёчюргенде, штабла ишлерин терк да, келишиулю эм къуралыулу бардырырча этиудю. Халкъгъа терк хапар билдириуню системасы къалай ишлегенине къараргъа, запасда болгъан гражданладан 200 чакълы бирин он кюннге сборлагъа чакъырыргъа белгиленеди, юч минг адам да аскер бёлюмде туруп юйретилликди.

Онкюнлюк сборлагъа чакъырылгъанла техника эм сауутла бла шагъырей боллукъдула, ала бла ишлеп кёрлюкдюле. Алагъа деп дагъыда энчи хазырлыкъдан, аскер техниканы жюрютюуден дерсле бардырыллыкъдыла.

Быллай команда-штаб юйрениуле республикада 2004 жылда февральда бардырылгъан эдиле.

Театр

Энтта да «Жашау - ёрлеу!»

Къулийланы Къайсын атлы малкъар къырал драма театр закий поэтни 90-жыллыгъына Къулийланы Элизатны «Жашау – ёрлеудю!» деген драмасын кёргюзтгенди. Оюнну Атмырзаланы Магомет салгъанды. Баш рольлада Бапыналаны Зариф, Жангоразланы Мажит, Мамайланы Фатимат, Тохаланы Зулкъарний,Таппасханланы Галима эм башхала ойнагъандыла.

«**Жашау - ёрлеудю!**» деген спектакльни театр **15-чи февральда** да кёргюзтюрюкдю. Ол **18 сагъат 30 минутда** башланырыкъды.

Соруу болгъан бу телефон бла сёлешсин: **47-54-41**.

Хош келигиз!

Билдириу

Нальчик шахарны аскер комиссариаты Север-Кавказ аскер округну аскерлерине контракт бла къуллукъ этерге 40 жыллары толмагъан эм запасда болгъан гражданланы чакъырады. Иш хакъы уллуду-10 минг сомдан 25 минг сомгъа жетеди.

Контракт бла аскерде къуллукъ этерге сюйгенле Нальчикде аскер комиссариатха бу адрес бла келирге боллукъдула: **Красноармейская орам,26-чы юй, 24-чю кабинет, тел.: 44-10-83**.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмныйи - **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **47-26-22**. Жууаплы секретарь - **42-66-85**

Секретариат - **40-93-62**. Корректорла - **42-63-52**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:

Жамауат-политика жашауну бёлюмю- **42-67-68,42-24-02.**
Экономиканы бёлюмю - **42-66-73.**
Культураны бёлюмю - **42-68-72.**
Социальный политиканы бёлюмю - **42-66-76, 47-27-59.**
Жангылыкъланы бла спортну бёлюмю - **47-26-39, 42-66-71 .**
Письмоланы,рекламаланы эм билдириулени бёлюмю -**42-37-94.**
Тилманчланы бёлюмю -**47-31-28.**
Бухгалтерия - **42-30-87**
Операторла - **47-26-28, 42-39-65.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды. Телефонла: **42-06-51, 42-19-97**

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды. Телефон: **42-69-34**

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 21.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Теммоланы Мухадин- дежурный редактор; жууаплы секретарьны орунбасары - Гайыланы Рита; Зезаланы Лида (1-чи бет), Мисирланы Лейла (2-чи бет), Акушуланы Феруза (4-чю бет), Ахматланы Шахида (3-чю бет) - корректорла.

Тиражы 3850 экз. Заказ № 385

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5